

Aloite: Ikääntyneiden asumisturvallisuuskartoitus Multian, Uuraisten, Keuruun ja Petäjäveden ikääntyneille

Vanhusneuvosto 08.05.2024 § 27

Valmistelija Palvelujohtaja Nina Peränen, p. 050 594 6783

Selostus asiasta **Yleistä**

Multian, Uuraisten, Keuruun ja Petäjäveden vanhusneuvostot lähettivät 11.9.2023 aloitteen henkilöturvastarkastusten tekemisestä pilottiluonteisesti kyseisten kuntien yli 65-vuotiaille asukkaille, jotka eivät ole säännöllisten palveluiden piirissä. Aloite kohdennettiin hyvinvointialueen vanhusneuvostolle ja käsiteltiin kokouksessa 18.1.2024 § 6. Vanhusneuvosto lähetti aloitteen eteenpäin käsiteltäväksi turvallisuuslautakuntaan.

Turvallisuuslautakunta antoi kokouksessaan 21.2.2024 § 14 vastauksen aloitteeseen:

Nykytilanteessa asukkaiden arjen turvallisuuteen liittyvää ennakoivaa valvontaa toteutetaan mm. seuraavanlaisin menettelyin:

- Pelastuslaissa (379/2011) säädetyt valvonta- ja palotarkastustehtävät. Tarkastustoiminta perustuu hyväksytyyn valvontasuunnitelmaan, joka pohjautuu aluevaltuuston hyväksymään pelastustoimen palvelutasopäätökseen. Tarkastukset ja valvonta kohdentuvat kiinteistöihin ja asuinrakennuksiin, joiden paloturvallisuuteen voidaan antaa tarvittaessa velvoittavia määräyksiä. Tarkastukset sisältävät lisäksi asukkaiden neuvontaa, sekä parannusehdotuksia paloturvallisuuden varmistamiseksi.

- Hyvinvointialueen keskitetyn asiakas- ja palveluohjauksen tehtävänä on antaa neuvontaa ja ohjausta palveluista, sekä hyvinvoinnin edistämiseen liittyvistä asioista myös asiakkaille, joiden tuen tarve on vielä vähäistä. Neuvonnan ja ohjauksen tavoitteena on tukea asiakkaiden hyvinvointia ja omia voimavaroja sekä ennaltaehkäistä palvelutarvetta. Kaikki asiakkaat tulevat kotihoidon ja tukipalveluiden piiriin keskitetyn asiakas- ja palveluohjauksen kautta. Keskitetyssä asiakas- ja palveluohjauksessa kartoitetaan asiakkaan toimintakyky ja arvioidaan asiakkaan palvelutarve. Tiivis yhteistyö kuntoutuksen, terveyspalvelujen, kotisairaalan ja ensihoidon kanssa tukevat osaltaan keskisuomalaisten kotona pärjäämistä.

- Sosiaalihuollon palvelutarpeen arviointiin voi tarpeen mukaan liittyä kotikäynti, jossa selvitetään asukkaan hyvinvointiin tai turvallisuuteen liittyviä olosuhteita. Palvelutarpeen arviointi voi käynnistyä esimerkiksi Sosiaalihuoltolain (1301/2014 35 §) mukaisen huoli-ilmoituksen perusteella.

Tilastokeskuksen julkaiseman tilaston mukaan Keski-Suomessa 65 vuotta täyttäneitä asukkaita oli vuonna 2022 lähes joka neljäs (24,4%). Suuren väestöryhmän elämäntilanteet ja elinolosuhteet poikkeavat merkittävästi toisistaan. Aloitteessa esitetään pelastustointia ja terveydenhuoltoa järjestämään asiantuntijoidensa avulla henkilötarkastukset. Lisäksi aloitteen tavoitteiden saavuttamiseksi myös sosiaalihuollon asiantuntemus olisi palveluiden tarpeenarvioinnissa paikallaan. Kaikkien kolmen

palvelukokonaisuuden suurimpia haasteita tällä hetkellä on henkilöstön saatavuus. Hyvinvointialueen rahoituksen niukkuus suhteutettuna tarpeisiin vaikeuttaa tilannetta osaltaan. Esitetyn mukaisen laajamittaisen henkilötarkastustoiminnan organisoiminen voisi uhata asukkaille tärkeiden peruspalveluiden, kuten kotihoidon tai pelastuspalveluiden riittävyyttä tai laatua.

Aloitteessa esitettyjä asukkaiden arjen turvallisuuteen liittyviä palveluita on mahdollista kehittää nykyisen lainsäädännön asettamien reunaehtojen puitteissa. Juridiselta näkökulmalta arvioiden kaikkien 65 vuotta täyttäneiden kategorinen henkilötarkastaminen voisi osoittautua ongelmalliseksi. Asukkaiden kotiin meneminen ilman selkeää lainsäädännöllistä toimivaltaa olisi toteutettavissa vain vapaaehtoisuuteen perustuen. Aloitteessa esitettyjä investointeja voitaisiin kotitalouksilta edellyttää vain niiltä osin kuin voimassa oleva, esimerkiksi paloturvallisuuden ylläpitoa koskeva lainsäädäntö mahdollistaa.

Vanhusneuvostojen aloitteessa kuvaamat tavoitteet ovat kannatettavia ja hyväksytyjä osana hyvinvointialueen strategiakokonaisuutta. Aloitteessa tunnistetut asukkaiden arjen turvallisuuteen, terveyteen sekä sosiaaliseen hyvinvointiin liittyvät haasteet edellyttävät toimenpiteitä ja ratkaisuja.

Henkilöstöresurssien sekä rahoituksen niukkuus sekä asukkaiden kasvavat palvelutarpeet kannustavat hyvinvointialueen palveluita aiempaa syvempään yhteistyöhön, jolloin voimavaroja, osaamista ja kertyvää tietoa asukkaiden asumisolosuhteista voitaisiin hyödyntää nykyistä laajemmin. Hyvinvointialueiden toimintaa ohjaava lainsäädäntö (Hyvinvointialuelaki 7 §, Järjestämislaki 10 §) velvoittavat aikaisempaa laajempaan palveluiden yhteensovittamiseen.

Käytännön esimerkkinä mahdollisuuksista on kotihoidon asiakkaiden palvelutarpeen arviointia (RAI -mittaristo) täydentävän osa-alueen, asukkaan poistumisturvallisuuden arvioinnin (EVAC, Fire Evacuation Ability) laajempi hyödyntäminen. EVAC:n avulla arvioidaan asukkaan kyvykkyyttä poistua asunnosta riittävän nopeasti tulipalon sattuessa. Kotihoidon asiakasarvioinnin tuloksia ja viestintäkanavia hyödyntäen pelastuslaitoksen turvallisuusviestintää voidaan kohdentaa jatkossa aiempaa paremmin kyseisiin kohderyhmiin sekä heidän omaisiinsa.

Kokouskäsitteilyn päätteeksi riskienhallintajohtaja antoi päätösesityksen:

"Vanhusneuvoston puheenjohtaja on esittänyt toiveen asian palauttamisesta uuteen valmisteluun.

Turvallisuuslautakunta päättää palauttaa asian hyvinvointialueen vanhusneuvostolle uudelleen valmisteltavaksi."

Puheenjohtajisto on valmistellut alkuperäisen neljän kunnan laatiman aloitteen pohjalta esityksen uudesta aloitteesta.

Toimivalta

Hallintosääntö § 27

Vanhusneuvoston toimintasääntö § 2

Esittelijä Palvelujohtaja, hyvinvointi ja kumppanuudet Peränen Nina

Päätösehdotus 1) Vanhusneuvosto käsittelee uuden aloitteen ikääntyneiden asumisturvallisuuskartoituksesta Multian, Uuraisten, Keuruun ja Petäjäveden ikääntyneille
2) Vanhusneuvosto päättää korvata alkuperäisen aloitteen tällä uudella käsittelyssä olevalla aloitteella
3) Vanhusneuvosto lähettää uuden aloitteen ikääntyneiden asumisturvallisuuskartoituksesta turvallisuuslautakunnan käsiteltäväksi.

Asiaa kokouksessa esittelivät Kaija Heikura ja Ari Jurvanen.

Päätös Päätösehdotus hyväksyttiin.

Pykälä käsiteltiin kokouksessa pykälän 24 jälkeen.

Turvallisuuslautakunta 23.10.2024
1165/00.01.01.01/2024

Valmistelija riskienhallintajohtaja Simo Oksanen, p. 040 552 1263

Selostus asiasta

Yleistä

Keski-Suomen hyvinvointialueen vanhusneuvosto on päättänyt kokouksessaan 8.5.2024 § 27 jättää turvallisuuslautakunnalle aloitteen ikääntyneiden asumisturvallisuuskartoituksia koskevasta pilottihankkeesta.

Aloite pohjautuu aiemmin Multian, Uuraisten, Keuruun ja Petäjäveden vanhusneuvostojen yhdessä jättämään aloitteeseen, ja korvaa turvallisuuslautakunnan samaa aihetta koskevan 21.2.2024 § 24 käsittelemän aloitteen.

Vanhusneuvosto ilmaisee aloitteellaan huolensa erityisesti syrjemmillä seuduilla asuvien ikääntyneiden henkilöiden asumisturvallisuudesta. Aloitteen mukaan tarvetta olisi sekä ikääntyneiden asumisturvallisuuteen, kuten paloturvallisuuteen liittyvien olosuhteiden selvittämiseen, että asukkaiden terveydentilan arvioimiseen asumisturvallisuuden näkökulmasta.

Vanhusneuvoston aloitteessa ehdotettu pilotti kohdentuisi sellaisiin ikääntyneisiin, esimerkiksi yli 80 -vuotiaisiin henkilöihin, jotka eivät ole kotihoidon tai muunkaan hyvinvointialueen palveluiden piirissä. Kotihoidon, ja tarvittaessa pelastusviranomaisen toimesta asukkaiden kuntoisuutta ja asumisolosuhteita arvioidaan nykyisellään lähinnä kotiin tuotettavien palveluiden tasoa määriteltäessä.

Aloitteessa ehdotetaan käynnistettäväksi hanketta, jossa pilotoitaisiin Multian, Uuraisten, Keuruun, sekä Petäjäveden kuntien alueen ikääntyneiden asukkaiden asumisen kokonaisturvallisuuden kartoittamista. Pilottiin osallistuminen olisi asukkaalle vapaaehtoista, mutta edellytyksenä olisi, ettei asukas ole vielä hoidon tarpeen arviointiin perustuvien hyvinvointialueen palvelujen piirissä.

Vastaus aloitteeseen

Aloitteeseen vastaamiseksi on konsultoitu pelastustoimen ennaltaehkäisevästä toiminnasta sekä kotihoidosta vastaavaa viranhaltijaa.

Pelastustoimi arvioi aloitteen toteuttamisen mahdollisuuksia seuraavasti:

Keski-Suomen pelastuslaitos toimii koko Keski-Suomen alueella ja asiakkaita ovat kaikki; mm. asukkaat, yritykset, julkishallinnolliset alat ja yhdistykset.

Mikäli aloitteen mukaisia käyntejä ryhdyttäisiin toteuttamaan tulisi kyseeseen pelastuslaitoksen turvallisuusviestinnän (ohjauksen ja neuvonnan) palvelualue. Pelastuslaitoksen olisi kuitenkin huomioitava myös turvallisuusviestinnän yksittäinen kohderyhmä yhdenvertaisesti koko maakunnan alueella. Pelastuslaitoksella on resurssillisia haasteita vastata valvontatoiminnan ja turvallisuusviestinnän tarpeisiin, eikä siten olemassa oleva resurssi riitä aloitteessa esitettyyn. Vaikka aloite toteutettaisiin pilotoivana projektina, jonka tavoitteeksi yhdenvertaisuuden täyttämiseksi asetettaisiin sen jatko maakunnallisena, ei pelastuslaitoksella ole resurssia huolehtia sen jatkuvuudesta.

Mikäli aloitteen mukainen toiminta käynnistettäisiin projektina, olisi kohderyhmä yhdenvertaisuuden nimissä poimittava koko Keski-Suomen alueelta. Resurssia projektin toteuttamiseksi tarvittaisiin kohderyhmän poimimiseen ja sen tavoittamiseen, käyntien toteutuksen suunnitteluun ja varsinaisten käyntien suorittamiseen ja dokumentointiin. Pelkäämään pelastuslaitokselta aloitteen mukaiset hyvin henkilökohtaiset turvallisuusviestinnälliset käynnit kansalaisten omassa kodeissa edellyttäisi nopeasti arvioituna henkilötyövuoden kiinnittämistä.

Vuoden 2023 onnettomuustilastot osoittavat, että merkittävä osa rakennuspaloista ja rakennuspalovaaroista tapahtuu asuinympäristössä ja liki puolet näistä johtuu ihmisen toiminnasta. Tilasto kuitenkin osoittaa, että merkittävin ikäryhmä ihmisen toiminnasta johtuvissa rakennuspaloissa ja rakennuspalovaaroissa on työikäiset, jotka jäävät aloitteessa esitetyn ikäryhmän ulkopuolelle.

Pelastustoimessa on tunnistettu ihmisten syrjäytymisen ja ikääntymisen mahdolliset vaikutukset asumisen turvallisuuteen ja turvallisuusviestintää kehitetään, jotta voitaisiin kollektiivisesti tavoittaa turvallisuusviestinnän keinoin enenevissä määrin myös näiden kohderyhmien edustajia. Pelastuslaitoksen velvollisuus on pelastuslain 42§:ssä säädetysti tehdä yhteistyötä alueen muiden viranomaisten kanssa onnettomuuksien ehkäisemiseksi ja mm. hyvinvointialueen, kunnan ja julkisyhteisön henkilöstöllä on velvollisuus ilmoittaa havaitsemistaan ilmeisistä palonvaaroista tai muiden onnettomuuksien uhkista pelastusviranomaiselle. Pelastuslaitos kehittää aktiivisesti yhteistyötä hyvinvointialueen eri palvelualueiden kanssa, jotta asumisympäristössä havaituista palovaaroista saadaan ilmoitus pelastuslaitokselle. Pelastuslaitos käsittelee saapuneet ilmoitukset ja tarvittaessa käynnistää kohteessa valvontatoimenpiteet asumisturvallisuuden parantamiseksi. Pelastuslain 42§:n mukainen toiminta kattaa koko pelastuslaitoksen toimialueen ja se on yhdenvertaista kohderyhmien sisässä ja eri kohderyhmien välillä.

Lisäksi pelastuslaitos pyrkii tunnistamaan myös muita sidosryhmiä ja rakentamaan yhteistyötä näiden kanssa, jotta asumisympäristön paloturvallisuuteen voidaan kohdentaa turvallisuusviestintää eri palvelukanavissa mahdollisimman laajasti.

Kotihoidon palveluiden taholta nähdään ongelmalliseksi ulottaa palveluita nykyisten vaatimusten lisäksi sellaisille asukasryhmille, jotka eivät vielä ole hyvinvointialueen asiakkaita. Perusteena näkemykselle on taloudelliset-, sekä henkilöstön saavuuden liittyvät realiteetit.

Yhtenä mahdollisuutena kotihoito näkee yhteistyön lisäämisen kuntien asukkaiden hyvinvoinnista vastaavien tahojen, kuten hyvinvointikoordinaattoreiden kanssa.

Vuoden 2025 talousarvioehdotus ei nykyisellään sisällä rahoitusta pilotin toteutukseen, nykyiseen toimintaan kohdennetut määrärahat eivät mahdollista uuden palvelun käynnistämistä.

Ikääntyneiden asumisolosuhteiden turvallisuuteen on kiinnitetty huomiota myös muilla hyvinvointialueilla. Etelä-Karjalan hyvinvointialueella (Eksote) pilotoidaan parhaillaan sähköistä asumisturvallisuuden itsearviointilomaketta, jonka avulla asukkaan olosuhteita ja kyvykkyyttä kotona pärjäämiseen voi arvioida mm. havainnollistavien kuvien perusteella. Lomakkeen voi täyttää asukas itse, tai kuka tahansa läheinen. Pilotissa esitettyä arviointia voidaan käyttää muillakin hyvinvointialueilla jo nyt, lomakkeen vastaanottava taho tulee määrittellä jokaiselle hyvinvointialueelle erikseen.

Monet hyvinvointialueet ovat panostaneet erityisesti harvaanasuttujen seutujen asukkaiden asumisturvallisuuteen yhteensovittamalla erilaisia viranomais tehtäviä ja palveluita, joiden tehtävänä on vastata asukkaiden äkillisiin tarpeisiin. Moniviranomaisyhteistyön tavanomaisin toteutumisen muoto on ns. sote -tilannekeskus, johon ympärivuorokautisesti toiminnassa olevien palvelujen ohjausta on keskitetty. Keski-Suomessa sote -tilannekeskus on perustamisvaiheessa, toiminnan käynnistyminen on suunnitteilla alkuvuoden 2025 aikana.

Toimivalta

Vanhusneuvosto on pyytänyt 8.5.2024 § 27 turvallisuuslautakuntaa käsittelemään aloitteen.

Aloitteen käsittely turvallisuuslautakunnassa perustuu hyvinvointialueen hallintosäännön 18 §:n Lautakuntien tehtävät; turvallisuuslautakunnan alaiset tehtävät kohtaan 2 seuraa asukkaiden turvallisuuden kokemusta ja tekee aluehallitukselle ehdotuksia asiointilan parantamiseksi.

Hyvinvointialueen hallintosäännön 171 §:n mukaan aloitteen käsittelee se hyvinvointialueen viranomainen, jolla on toimivalta tehdä päätöksiä aloitteen tarkoittamassa asiassa.

Aloitteessa esitetyllä pilotilla on kustannusvaikutuksia, ja esitetty toimintamalli edellyttää toimialojen rajat ylittävää palveluiden yhteensovittamista, joten toimivaltainen viranomainen aloitevastauksen antamiseen on aluehallitus.

Esittelijä

Riskienhallintajohtaja Oksanen Simo

Päätösehdotus

Turvallisuuslautakunta ehdottaa aluehallitukselle esittelytekstissä kuvatun vastauksen antamista, sekä toteutettaviksi toimenpiteiksi:

1. Keski-Suomen hyvinvointialueelle käyttöönotettavaksi itsearviointina tehtävää asumisturvallisuustestiä, ja soveltuvaa kanavaa asukkaiden lähettämien lomakkeiden käsittelylle
2. Aloitteessa esitetyn pilotin toteutusmahdollisuuksien kartoittamista ulkopuolisen rahoituksen turvin, tai toteutuksen arviointia osana hyvinvointialueen vuoden 2026 talousarvion valmistelua

Päätös